

Supported by:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation
and Nuclear Safety

based on a decision of the German Bundestag

SGP The GEF
Small Grants
Programme

Empowered lives.
Resilient nations.

QUY TRÌNH KỸ THUẬT

Trồng cây Thiên Niên Kiện
(cây Môn Thục) dưới tán rừng tự nhiên

A Lưới, tháng 6 năm 2019

NHÓM BIÊN SOẠN:

ThS. Phan Văn Hùng
Trung tâm phát triển nông thôn miền Trung (CRD)
Trường đại học Nông lâm Huế

TS. Trương Quang Hoàng
Trung tâm phát triển nông thôn miền Trung (CRD)
Trường đại học Nông lâm Huế

ThS. Phan Trọng Trí
Trung tâm phát triển nông thôn miền Trung (CRD)
Trường đại học Nông lâm Huế

MỤC LỤC

1. GIỚI THIỆU VỀ CÂY THIÊN NIÊN KIẾN	4
2. ĐẶC ĐIỂM SINH HỌC CỦA CÂY THIÊN NIÊN KIẾN	5
3. KỸ THUẬT NHÂN GIỐNG CÂY THIÊN NIÊN KIẾN	6
4. KỸ THUẬT TRỒNG VÀ CHĂM SÓC	6
4.1. Chọn đất trồng	6
4.2. Thời vụ trồng	6
4.3. Chuẩn bị giống	6
4.4. Mật độ trồng	6
4.5. Kỹ thuật làm đất	7
4.6. Kỹ thuật trồng cây	7
4.7. Chăm sóc và bảo vệ cây trồng	7
5. KỸ THUẬT KHAI THÁC VÀ BẢO QUẢN CỦ THIÊN NIÊN KIẾN	8
5.1. Dụng cụ khai thác	8
5.2. Kỹ thuật khai thác	8
5.3. Bảo quản củ Thiên niên kiện sau khi thu hoạch	9

GIỚI THIỆU VỀ CÂY THIÊN NIÊN KIẾN

Thiên niên kiện là một loài thuộc họ Ráy, cây còn có tên khác là Sơn thực, Môn thực, Thần phục, Vi Vĩng (Cơ Tu). Thiên niên kiện thường mọc ở hầu hết ở các vùng rừng tự nhiên từ miền Bắc đến miền Trung, rừng ẩm có độ cao từ 300 – 700m so với mực nước biển, đặc biệt ở những khu vực ven khe, suối.

Thiên niên kiện là một vị thuốc thường được dùng để điều trị các vết thương hoặc trộn lẫn với một số loài dược liệu khác để điều trị các bệnh về xương khớp, phong thấp và các bệnh lý liên quan đến đường tiêu hóa. Ngoài ra, Thiên niên kiện là nguồn nguyên liệu giàu Linalool, đây là hợp chất có mùi thơm đặc biệt được dùng để sản xuất nước hoa cao cấp.

Hiện nay, củ của cây Thiên niên kiện được thu mua để chiết xuất tinh dầu và bào chế các loại thuốc, giá thu mua từ 5.000 – 7.000 đồng/kg củ tươi.

Tài liệu “Quy trình kỹ thuật trồng cây Thiên niên kiện dưới tán rừng tự nhiên” được biên soạn để giúp người dân có kỹ thuật gây trồng phù hợp và thu hái một cách bền vững nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng của thị trường và góp phần bảo tồn đa dạng sinh học.

ĐẶC ĐIỂM SINH HỌC CỦA CÂY THIÊN NIÊN KIẾN

Thiên niên kiện là loài thân thảo, sống lâu năm, thân củ mập có hình trụ tròn, màu xanh hoặc nâu, đường kính từ 1 – 2 cm, bò trên mặt đất.

Rễ thẳng hay cong queo, có nhiều đốt, bẻ ra có xơ cứng, có mùi thơm.

Lá mọc tập trung ở đầu thân rễ, có thể dài đến 30 cm, rộng 18cm, thùỳ bên 6 cm, gốc hình tim sâu, toàn bộ lá nom giống hình tam giác, đầu nhọn, mép nguyên. Gân lá ở gốc có 3 cái ở mỗi bên, tỏa rộng, hướng lên, gân bên mờ ở mặt trên, mỗi bên 7-9 cái.

Cuống lá dài 27-50 cm, gốc cuống phình và xòe ra chiếm 1/3 cuống tính từ dưới lên.

Cụm hoa là một bông mo màu lục nhạt, không bao giờ mở rộng, dài 4-5 cm, rộng 10-15 mm, mỗi khóm thường có 3-4 bông mo, cuống bông mo dài 5-15 cm, bông ngắn hơn mo, chỉ dài 3-4 cm, phần mang hoa cái hình bầu dục chỉ dài bằng một nửa phần mang hoa đực, không có bao hoa. Hoa đực có 4 nhị rời, chỉ nhị rộng rất ngắn, bao phấn song song, hoa cái có nhị lép hình khối, dài bằng đầu nhụy, bầu hình trứng, điểm những chấm mờ, noãn nhiều. Những cây trưởng thành thường ra hoa, kết quả hàng năm. Mùa hoa kéo dài từ tháng 4 đến tháng 6. Quả mọng, trơn, chứa nhiều hạt có vân, mùa quả tháng 8-10 hàng năm.

KỸ THUẬT NHÂN GIỐNG CÂY THIÊN NIÊN KIỆN

Thiên niên kiện được nhân giống bằng phương pháp giâm củ. Phương pháp này dễ thực hiện, hệ số nhân giống cao, bình quân từ 1 gốc mẹ có thể nhân ra 3-5 cây con, tỷ lệ sống cao. Thời điểm lấy hom củ thường vào khoảng tháng 8 - 12 hàng năm.

Chuẩn bị đất để giâm hom: chọn những địa điểm trong rừng, đất tương đối bằng phẳng. Lên luống cao khoảng 1 gang tay (10 cm), chiều ngang khoảng 1 mét và chiều dài tùy ý nhưng không nên quá 10 mét. Đất phải được xới xáo tơi xốp, sạch cỏ rác.

Kỹ thuật giâm hom thân củ: cắt mỗi đoạn hom củ dài khoảng 1 gang tay (15- 20 cm), cắt bỏ hết rễ, đặt hom củ nằm ngang trên luống đất và lấp một lớp đất mỏng nhưng phải để lộ phần thân. Giâm theo hàng, mỗi hàng cách nhau khoảng 2 gang tay (40 cm) và đặt hom cách hom 1 gang tay (10 cm). Sau khi giâm hom phải làm dàn che nắng thường xuyên và luôn giữ đủ ẩm.

Sau 10 – 20 ngày chồi mới bắt đầu phát triển lá và rễ mới xuất hiện có thể bứng cây đi trồng. Lưu ý trong quá trình vận chuyển đi trồng phải cẩn thận tránh làm gãy mầm.

KỸ THUẬT TRỒNG VÀ CHĂM SÓC

1. CHỌN ĐẤT TRỒNG

Chọn những nơi đất ẩm, có bóng râm, dưới tán rừng tự nhiên dọc ven hai bên khe, suối. Ngoài ra, cây Thiên Niên Kiện có thể trồng trong vườn ở những nơi đất ẩm ướt, dưới bóng cây, hoặc có thể trồng xen dưới các tán rừng trồng ẩm ướt, cây ưa bóng nhưng có khả năng chịu hạn rất tốt.

2. THỜI VỤ TRỒNG

Có thể trồng quanh năm, nhưng tốt nhất trồng vào tháng 2 đến tháng 3 và tháng 8 đến tháng 9.

3. CHUẨN BỊ GIỐNG

Cây giống đã được ươm sẵn đã mọc đầy đủ lá và rễ. Hoặc hom giống được cắt ra từ củ Thiên niên kiện mới khai thác. Một hecta (ha) cần chuẩn bị 1.000 cây giống hoặc 1.000 hom giống.

4. MẬT ĐỘ TRỒNG

Trồng xen vào rừng tự nhiên khoảng 1.000 cây/ha, cứ 1m² (mét vuông) trồng 4 gốc Thiên Niên Kiện. Mỗi gốc cách nhau khoảng 2-3 gang tay (50 cm).

5. KỸ THUẬT LÀM ĐẤT

Phát thực bì theo đám trồng, phát toàn bộ thảm tươi, cây bụi, dây leo, bụi rậm dưới tán rừng, băm nhỏ rồi rải đều trên mặt đất hoặc gom lại 1 chỗ, để lại cây gỗ và cây gỗ tái sinh có giá trị. Đất sau khi phát thực bì xong thì dùng cuốc xới xáo cho đất tơi xốp, cuốc sâu khoảng 1 gang tay (20 cm)

6. KỸ THUẬT TRỒNG CÂY

Trồng cây vào những ngày có mưa nhỏ hoặc râm mát. Dùng cuốc hoặc A Ving tạo hố nhỏ sâu khoảng 5-10 cm, đặt hom giống hoặc cây giống vào hố sau đó lấp đất, nén nhẹ và tưới nước vào gốc, phủ cỏ hoặc rơm rạ xung quanh gốc. Khi trồng chú ý để chồi non nhô lên trên mặt đất.

7. CHĂM SÓC VÀ BẢO VỆ CÂY TRỒNG

Sâu khi trồng 1 tháng tiến hành kiểm tra và trồng dặm lại những cây bị chết.

Khi cây đã có củ cần phải khơi rãnh để thoát nước, tránh củ ngập úng lâu sẽ bị thối khi có mưa kéo dài ngày.

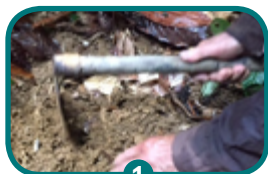
KỸ THUẬT KHAI THÁC VÀ BẢO QUẢN CỦ THIÊN NIÊN KIẾN

Củ sau khi trồng được 1,5 - 3 năm tuổi khi kích thước củ đã ổn định có thể tiến hành khai thác củ. Không khai thác củ Thiên niên kiện khi cây đang ra hoa và chỉ khai thác những cây cho chiều cao trên 2 gang tay (trên 40 cm). Trung bình mỗi cây cho thu hoạch từ 0,3-0,8 kg củ tươi.

1. DỤNG CỤ KHAI THÁC

Các dụng cụ khai thác củ Thiên niên kiện bao gồm: cuốc, A Ving, dao thẳng, dao rựa.

1

2. KỸ THUẬT KHAI THÁC

Củ Thiên niên kiện được khai thác theo các bước như sau:

Bước 1

Khoanh vùng khai thác.
Dọn hết dây leo hoặc cây bụi bám xung quanh cây.
Dùng cuốc nhỏ hoặc A Ving bới đất xung quanh củ Thiên Niên Kiến.

2

Bước 2:

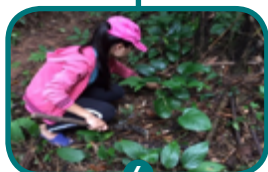
Dùng dao rựa hoặc cuốc cắt phần củ cách gốc cây 2-3 đốt.
Lấy phần củ đã cắt ra khỏi bụi cây.
Phần thân cây để lại.

3

Bước 3:

Loại bỏ đất bám vào củ Thiên Niên Kiến.
Cho vào giỏ hoặc giỏ để vận chuyển ra khỏi rừng.

4

Bước 4

Cắt bỏ những lá già, khô.
Xới xáo và vun gốc phần để cây tiếp tục phát triển.

3. BẢO QUẢN CỦ THIÊN NIÊN KIẾN SAU KHI THU HOẠCH

Củ Thiên niên kiện sau khi thu hoạch không chất thành đống cao.
Có thể cắt thành từng lát và phơi khô.
Sau khi phơi khô cho vào các túi nylon để nơi khô ráo.

Chúc bà con trồng cây Thiên Niên Kiến thành công!

Một số hình ảnh người dân
thu hoạch và chăm sóc cây Thiên Niên Kiện

Chương trình tài trợ các dự án nhỏ (SGP) do Quỹ Môi trường toàn cầu (GEF) tài trợ và do Chương trình Phát triển LHQ thực hiện từ năm 1992 tại 125 nước nhằm hỗ trợ các hành động cấp cơ sở góp phần giải quyết các vấn đề môi trường toàn cầu. SGP hỗ trợ kỹ thuật và tài chính trực tiếp cho các Tổ chức xã hội, Tổ chức quần chúng với khoản tài trợ tối đa 50.000 USD. Các lĩnh vực tài trợ bao gồm bảo tồn đa dạng sinh học và sử dụng bền vững, thích ứng và giảm thiểu biến đổi khí hậu, bảo vệ các vùng nước quốc tế, quản lý chất thải và hoá chất khó phân huỷ và quản lý đất bền vững. SGP đã triển khai ở Việt Nam từ năm 1999 với hơn 150 dự án trên 40 tỉnh thành của các nước.

HUYỆN ĐOÀN A LƯỚI

Địa chỉ: Số 8 A Vầu, thị trấn A Lưới, huyện A Lưới, tỉnh Thừa Thiên Huế
Điện thoại: 0234 387 8291

TRUNG TÂM PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN MIỀN TRUNG VIỆT NAM

Địa chỉ: Số 102 Phùng Hưng, Huế, tỉnh Thừa Thiên Huế
Điện thoại: 0234 352 9749
Email: office@crdviệtnam.org | Website: <http://crdviệtnam.org/>

CHƯƠNG TRÌNH TÀI TRỢ CÁC DỰ ÁN NHỎ CỦA QUỸ MÔI TRƯỜNG TOÀN CẦU

Địa chỉ: 304 Kim Mã, Ba Đình, Hà Nội, Việt Nam
Điện thoại: (+84) 24 385 00 150 | Email: gef-sgp-vietnam@undp.org
Website: www.vn.undp.org | www.sgp.undp.org

